

نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

واکاوی دانش بنیان، فضای عمومی، مکان سازی و شاخص های موثر بر آن

الهام امینی^۱، زهرا سادات سعیده زرآبادی^۲

^۱ کارشناسی ارشد طراحی شهری، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

Email: Arch_amini@outlook.com

^۲ دانشجوی شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

Email: Z.Zarabadi@srbiau.ac.ir

چکیده

در سال های اخیر علاقه ی مجددی به مفاهیم فضای عمومی و مکان سازی در بین معماران و شهرسازان و محققین بعضی از کشورها رواج گرفته است. این علاقه به خلق و حفظ مکان ها و فضا های عمومی، حاکی از تلاشی است که برای انطباق ذهنی بین افراد و محیط فیزیکی اطرافشان صورت می گیرد. مفهوم مکان با رویکردی که در این سال ها مورد توجه قرار گرفته و در حال رسیدن به مراحل اولیه بلوغ علمی خود است بدون شک ابهاماتی در نحوه فعلی استفاده از این مفهوم وجود دارد، ولی آنچه باید احتراز شود این است که مفاهیم مزبور مبدل به ظرفی برای طیف کاملی از مسائل طراحی و تحقیقی گردد. هدف اصلی این پژوهش بررسی مفاهیم فضای عمومی و مکان و خلق مکان های مطلوب برای انسان می باشد، در حال حاضر فضاهای شهری بدون توجه به زمینه آن، شبیه هم طراحی می شوند، و بی توجه به تفاوت مکانی و نحوه رفتار شهروندان از یک الگوی کلی تبعیت می کنند. یکی از مشکلات سرگردانی انسانها نپرداختن صحیح به مفاهیم فوق می باشد. لذا در این پژوهش به جستجوی مفاهیم فوق و شاخص های موثر در خلق مکان های مطلوب برای انسان پرداخته خواهد شد. در این مقاله به منظور دستیابی به تعاریف منسجم از فضای عمومی، مکان، خلق مکان و شاخص های منتج از آن از رویکرد پژوهشی بر مبنای روش توصیفی و اسنادی استفاده خواهد شد، این نوع پژوهش به توصیف و تفسیر شرایط و روابط موجود خواهد پرداخت، این گونه تحقیق وضعیت کنونی پدیده یا موضوعی را مورد مطالعه قرار می دهد. نتایج پژوهش حاکی بر این مطلب است که مولفه های چهارگانه مکان سازی و معیار های ۲۲ گانه آنها مشتمل بر شاخص های کمی و کیفی می باشند که در فرایند مکان سازی بسیار حائز اهمیت می باشد، قابل ذکر است که در مدل تحلیلی شامل ویژگی های مکان سازی اکثر صاحب نظران اجماع نظر دارند.

کلمات کلیدی

فضای عمومی، قلمرو فضای عمومی، مکان، حس مکان، مکان سازی، شاخص های موثر بر مکان سازی

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

۱- مقدمه

مند یکی پس از دیگری به سوی هدف برداشته شوند. روش، معادلی فارسی برای واژه روش است، متد، از واژه یونانی «متا» یعنی «درطول» و «اودوس» به معنی «معین کردن گام های برای رسیدن به هدف» برگرفته شده است [۵].

در این مقاله به منظور دستیابی به تعاریف منسجم از فضای عمومی، مکان، مکان سازی و شاخص های منتج از آن از رویکرد پژوهشی بر مبنای روش توصیفی و اسنادی استفاده خواهد شد، این نوع پژوهش به توصیف و تفسیر شرایط و روابط موجود می پردازد. این گونه تحقیق وضعیت کنونی پدیده یا موضوعی را مورد مطالعه قرار می دهد. در این روش از اطلاعات جمع آوری شده که شامل مطالعات کتابخانه ای، اسنادی، و هر منبعی که به صورت چاپی قابل شناسایی می باشد، استفاده و بهره گیری شده است. در پژوهش حاضر تلاش شده است با شناسایی مولفه ها و شاخص های خلق مکان های موفق به واکاوی و تحلیل نحوه بکارگیری این شاخص ها در طراحی های شهری پرداخته شود.

۳- پیشینه تحقیق

با مروری بر ادبیات تخصصی مرتبط با فضاهای عمومی شهری مشخص می گردد که بدلیل گستردگی موضوع و عوامل گوناگون اثرگذار و تاثیرپذیر از آن نقطه نظرات بسیار متنوع (چه بصورت مستقیم و چه باواسطه) و در عین حال متفاوت و گاه متضادی توسط متفکران مسائل شهری ارائه گردیده است. از این رو، دسته بندی نظریات مختلف در ابتدا نیازمند تعیین رویکردهای کلی و سپس تقسیم بندی صاحب نظران براساس حداقل میزانی از مشابهت ایده ها در آنهاست. بر همین اساس می توان عمده ترین ایده پردازان فضاهای عمومی شهری را بر مبنای دیدگاه هایشان در شش گروه؛ با ملاحظات زیست محیطی و پایداری، با تاکید بر ادراک فضایی و بصری، با رویکرد تقویت تعاملات اجتماعی، با تاکید بر گسترش پیاده مداری، با رویکرد ایجاد امنیت و انسان مداری در فضای شهری و با ملاحظات محیطی، رفتاری تقسیم بندی نمود [۹].

تحلیل مفهوم مکان از نظر لاکرمن شامل ۶ بخش عمده است ۱- ایده محل علی الخصوص به مثابه آنچه که به سایر چیزها و مکان ها مرتبط است کاملاً بنیادین می باشد مکان را می توان در قالب خصوصیات درونی و ارتباط پذیر خارجی آن با سایر محل ها تعریف نمود ۲- مکان ائتلاف و یکپارچگی عناصر طبیعت و فرهنگ می باشد هر مکانی دارای نظم خاص و اثر جمعی و کلی خاص خود است که آن را از سایر مکان را متفاوت می سازد به عبارتی هر مکان وجودی یگانه است ۳- تمامی مکانها از طریق سیستمی از تعاملات به یکدیگر مرتبط

فضاهای عمومی از عناصر مهم ساختار فضایی شهرها هستند که نقش مهمی در کیفیت زندگی و رفاه افراد ساکن در شهرها دارند. این فضاها به عنوان نمایش صحنه زندگی اجتماعی فضایی است که زندگی جمعی و روزمره ساکنین را بیان کرده و بر آن تاثیر می گذارد. در واقع رابطه فضای عمومی و محتوای اجتماعی آن یک رابطه دو طرفه است مردم به عنوان کاربران فضا بر آن تاثیر گذاشته و از آن تاثیر می پذیرند. این در حالی است که امروزه فضاهای عمومی موجود متناسب با نیازهای انسان ها شکل نگرفته، زندگی اجتماعی در آن جریان نداشته و نقش آن ها صرفاً به ارتباط دهنده بین مقصد ها تقلیل یافته است. عدم وجود جریان زندگی اجتماعی در فضا های عمومی باعث جداسازی مردم از محیط و از یکدیگر شده و نتیجه آن ظهور نابسامانی ها در کالبد و ایجاد ناهنجاری های اجتماعی در فضای عمومی است. خلق مکان یک فرایند طراحی شهری است که هدف آن آفرینش جوامعی است که یک ویژگی بارز و مشخص، یک حس اجتماع قوی، یک زمینه و بستر برای انواع شیوه های زندگی سالم و یک کیفیت بالای زندگی را عرضه می کند، خلق مکان رویکردی چندوجهی و عمومی به برنامه ریزی، طراحی و مدیریت فضاهای عمومی می پردازد. به زبان ساده، شامل "نگاه کردن به"، "گوش دادن به" و "پرسش از" افرادی است که در مکان های مشخصی از یک جامعه زندگی، کار می کنند؛ به این اعتبار، خلق مکان کشف نیازهای مردم و باورهای آنها می باشد بنابراین به عقیده کرمونا زمانی که فضاهای همگانی به درستی عمل کنند، می توانند عرصه حضور مردم و به منزله پاسخی کالبدی-فضایی به نیازها و درخواست های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی آنها باشند، لذا با شناسایی مولفه ها و شاخص های خلق مکان موفق و با توجه به ویژگی های منحصر به فرد مکان، می توان به ایجاد مکان های مردم پسند پرداخت.

۲- روش تحقیق

پیروی از یک روش علمی در هر تحقیق علمی، می تواند راه نویسنده را برای رسیدن به یک پاسخ صحیح و دستاوردهای علمی میسر نماید. لذا دستیابی به اهداف پژوهش و یافتن پاسخی مناسب برای سوالات، فقط از طریق پیروی از یک روش شناسی معتبر امکان پذیر خواهد بود و فقط از این طریق است که یک تحقیق اعتبار علمی می یابد. روش به معنای «رفتن در راه» است. چنین معنایی ضروری می سازد برای رسیدن به مقصد که همانا «یافتن پاسخ» یا «راه حل» برای پرسش و مسئله است گام هایی برداشت. این گام ها باید استوار، منطقی و نظام

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

(فضای سبز و یا نیمه سبز)، ۴-فضای باز، ۵-ایستگاه و پورت، و غیره ۶-مراکز خرید ۷-محل کسب و کار ۸-ساختمان دولتی مانند بیمارستان، کتابخانه و دادگاه ها می باشد. این فضا ها همیشه در دسترس بوده و مردم می توانند در آن به ملاقات و تعامل اجتماعی بپردازند [۱۴].

تعاریف و مفاهیم مختلف از فضای عمومی به طور خلاصه با استنتاج از مقاله مفهوم سازی و گونه شناسی فضای عمومی شهری معاصر، یوسف اشرفی و همکاران در جدول ۱ گردآوری شده است.

هستند. ۴- مکانها محلی شده اند- مکان ها در حال پدیدار شدن و ایجاد هستند ۶- مکانها دارای معنا هستند و آنها توسط انسان دارای شخصیت می گردند [۶].

زمانی که در خیابانها و یا بلوارها زندگی اجتماعی احساس تعلق به فضا و مطلوب بودن فضا وجود نداشته باشد با هاله ایی از سستی، فضاهای بی روح و فاقد ارزش روبرو خواهیم بود. خلق مکان در خیابان ها و یا بلوار ها به عنوان عرصه های همگانی و قلمروهای اجتماعی که امکان افزایش تعاملات افراد مختلف جامعه را با یکدیگر فراهم می آورد از اهمیتی دو چندان برخوردار می باشد. اما میتوان گفت در ایران تحقیقات در این مقوله نوپا می باشد لذا با توسعه جوامع انسانی و تغییر شیوه زندگی و سکونت مردم، توجه معماران، طراحان و برنامه ریزان به کیفیت فضا ها و محیط های ساخته شده افزایش یافته و نقش طراحی به عنوان ابزاری برای شکل دادن به محیط زندگی و پاسخ گویی به توقعات و نیازهای انسان اهمیت بیشتری یافته است و پژوهش های زیادی درباره چگونگی تاثیر متقابل محیط یا فضای ساخته شده بر ذهنیات و رفتارهای انسان، انجام شده است.

۴- مبانی نظری

۴-۱- فضای عمومی

مدیری و ماجدی نقل کرده اند که واژه عمومی در انگلیسی از ریشه لاتین *populus* به معنی مردم گرفته شده است. مدنی پور اشاره می کند در فرهنگ انگلیسی آکسفورد این واژه طیف وسیعی از معانی را در بر می گیرد که از آن جمله می توان به معانی "مربوط یا متعلق به مردم به عنوان یک کلیت"، "در دسترس و اشتراکی برای همه مردم"، "با آزادی موجود یا انجام شدنی" و "ارائه شده یا مرتبط با دولت محلی یا مرکزی" اشاره نمود. پاسرگالارین و دوراتل^۱ نقل می کنند فضاهای عمومی در واقع مکانی برای رفع نیازهای روزمره زندگی عمومی در شهرها هستند. این فضاها در طول زمان و بر اساس شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تغییر می یابند [۷].

فضاهای شهری یا عرصه های عمومی مکان اصلی زندگی اجتماعی شهروندان و اساس و بنیان دانش حرفه طراحی شهری هستند. از این رو از اهمیت بسزایی در پویایی محیطی و حیات مدنی برخوردار هستند. کرمونا و بسیاری از نظریه پردازان معتقدند که فضای عمومی بطور فزاینده ای، به موضوع تحقیق بسیاری از مشاغل و رشته های مختلف تبدیل شده است [۱۳].

فضای عمومی در اصطلاح ساده: مکان عمومی شده، مکانی برای همه، بدون اعمال قوانین خاص به جز مواردی که نوشته شده است، می باشد. فضای عمومی شامل ۱- جاده ها، ۲- پیاده روها، ۳- پارک ها

نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

جدول (۱): تعاریف و مفاهیم مختلف از فضای عمومی

ملاحظات	دیدگاه	واژه	اندیشمندان و عنوان اثر
تعمیرات اجتماعی فضای قابل دسترس برای همگان	فضای عمومی به معنای همه فضاهای فیزیکی و روابط اجتماعی است که استفاده از آن فضا را در درون قلمرو غیرخصوصی شهرها مشخص می کند. فضای عمومی شهری شامل میدان های رسمی، جاده ها، خیابان ها و همچنین زمین های خالی و حاشیه ای و دیگر فضاهای لبه ای می شود. این شامل همه فضاهایی است که دسترسی همگانی یا حقوق استفاده را می پذیرد، خواه در مالکیت عمومی، خصوصی، اشتراکی و نامشخص باشد. یک منبع دارایی همگانی است، اما مرزهای آن ممکن است در گذر زمان تغییر کند (ص ۱۰).	فضای عمومی شهری	براون (۲۰۰۶): فضای رقابتی، تجارت خیابانی، فضای عمومی و معیشت در شهرهای درحال توسعه
وجود روابط اجتماعی وجود قوانین ومقررات	فضای عمومی با دارایی عمومی یکسان نیست. در حقیقت، کیفیت عمومیت، عمومیت فضا به نظر می رسد از روابط استقرار یافته بین دارایی هم به صورت شیء یا چیز و هم یک سری از روابط ومقررات و مردمی که ساکن شده، استفاده کرده و دارایی را به وجود آورده اند تشکیل شده است (ص ۱۱۶).	فضای عمومی	استتلهی و میشل (۲۰۰۸): دارایی عمومی؟ قدرت، سیاست و عموم
فضاهای باز و دسترس	با اینکه روش های مختلفی برای تعریف فضای عمومی وجود دارد، اغلب موافق اند که فضای عمومی شامل همه مناطقی می شود که برای اعضای عمومی در یک جامعه (در اصل و نه لزوماً در عمل) باز و در دسترس است (ص ۱).	فضای عمومی	اورم ونیل (۲۰۱۰): زمین همگانی؟ خوانش ها و بازتا ها در فضای عمومی
فضای کسب و کار عمومی	فضای عمومی جایی است که افراد همان طور که درگیر موضوعات عمومی اند، می بینند و توسط دیگران دیده می شوند. بنابراین، این مکان، فضای جلسات سالن شهری، مجلس قانون گذاری، یا هر مکان دیگری که کسب و کارهای عمومی در آن انجام می گیرد، است (ص ۳۱).	فضای عمومی	منش (۲۰۰۷): فضای عمومی
فضای قابل دسترس برای همگان -دارای دو بعد عرصه کالبدی و فرهنگی- اجتماعی فضایی فاقد محدودیت	فضای عمومی (تعریف وسیع و گسترده) مرتبط با همه بخش های محیط ساخته شده و طبیعی، عمومی و خصوصی، داخلی و خارجی، شهری و روستایی است. جایی که عموم آزادند؛ اگرچه لزوماً دسترسی به آنها بدون محدودیت نیست. این فضاها شامل همت خیابان ها، میدان ها و دیگر حقو گذر ۱، خواه دارای استفاده مالک مسکونی، تجاری یا اجتماعی/ مدنی؛ فضای باز و پارک ها؛ فضاهای باز حومت شهری، هم فضاهای عمومی/ خصوصی داخلی و هم خارجی، جایی که دسترسی عمومی تشویق می شود - اگرچه کنترل می شود مانند مراکز خرید خصوصی یا ایستگاه های اتوبوس و راه آهن؛ و فضای داخلی - ساختمان های مدنی و عمومی کلیدی مانند کتابخانه ها، کلیساها یا سالن های شهری می شود (ص ۴). فضای عمومی (تعریف محدود شده)، مرتبط با آن بخش از محیط طبیعی و ساخته شده شهری است که دسترسی عموم به آن آزاد است. چنین فضایی شامل همه خیابان ها، میدان ها و دیگر حقوق گذر، خواه دارای استفاده غالب مسکونی، تجاری یا اجتماعی/ مدنی باشد، و نیز فضاهای باز و پارک ها و فضاهای عمومی/ خصوصی که دسترسی عموم به آنها بدون محدودیت است حداقل در طول ساعات روزانه، این شامل ارتباط با فضاهای کلیدی خصوصی و داخلی و خارجی می شود که دسترسی عموم به آنها معمولاً آزاد است (ص ۴). عرصه عمومی در دو بعد عرصه کالبدی و عرصه فرهنگی-اجتماعی می باشد.	فضای عمومی	کارمونسا (۲۰۰۸): فضای عمومی: ابعاد مدیریت
-پیوستار فضایی برای گفتمان سیاسی -تجربه ارتباطی و گفتمان سیاسی	من یک تعریف کلی اگرچه خاص از فضای عمومی پیشنهاد می کنم که نزدیک به این جهت گیری های مختلف بوده و فراتر از هر کدام از آنها است. تعریف من یک پیوستار فضایی زمانی برای گفتمان سیاسی است. با این عبارت، منظور من ظرفیت سازی برای یک فرایند انسانی متقابل و مرتبط برای تجربت ارتباطی و گفتمان سیاسی است که به ماهیت و آینده اجتماع و منافع عمومی توجه می کند (ص ۳۷۰).	فضای عمومی	گودسل (۲۰۰۳): مفهوم فضای عمومی و مانیفست های دموکراتیک آن
-دسترسی پذیری تعمیرات اجتماعی فاقد محدودیت	تعریف پیشنهادی من از فضای عمومی دارای سه جزء اساسی مالکیت، دسترسی پذیری و چندفاعلی است. در هر سخن روزانه، فضای عمومی معمولاً به مکانی اشاره دارد که تحت مالکیت دولت است، برای هر کسی بدون محدودیت در دسترس است یا ارتباط و تعامل را ترویج می دهد (ص ۱۱)	فضای عمومی	کوهن (۲۰۰۴): واحدها ی همسایگی آراسته ۶، خصوصی سازی فضای عمومی

نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

ادامه جدول (۱): تعاریف و مفاهیم مختلف از فضای عمومی

ملاحظات اساسی دیدگاه	دیدگاه	واژه	اندیشمندان و عنوان اثر
<p>فضای غیر قابل کنترل فضایی برای نمایش تعاملات اجتماعی توسعه و شکل گیری هویت اجتماعی</p>	<p>فضای عمومی ترس ها را ایجاد می کند، ترس هایی که از حس فضای عمومی به عنوان فضای غیر قابل کنترل ناشی می شوند؛ فضایی که در آن تمدن فوالعاده شکننده است (ص ۱۳). در جهانی که به وسیله مالکیت خصوصی تعریف می شود، فضای عمومی (به عنوان فضایی برای نمایش)، دارای اهمیت استثنایی است. همان عمل نمایش یک گروه (یا تا حدی خود یک شخص) به یک عموم بزرگ تر، فضایی برای نمایش ایجاد می کند؛ نمایش هم برای تقاضا و هم برای ایجاد فضای عمومی (ص ۳۴). فضای عمومی شهری می بایست مکانی برای تعاملات اجتماعی و زندگی جمعی باشند. فضای عمومی دارای رسالتی برای افزایش سرمایه اجتماعی در جوامع، در بستر تعاملات و مراودات اجتماعی است که می توانند بستری برای توسعه و شکل گیری هویت فردی و اجتماعی باشند.</p>	<p>فضای عمومی</p>	<p>میشل (۲۰۰۳): حق به شهر: عدالت اجتماعی و نزاع برای فضای عمومی</p>
<p>فضایی متعلق به مردم فضای فعال</p>	<p>مکان های عمومی در درون یک شهر متعلق به مردم آن شهرند، آنها به توسعه دهندگان یا سرمایه گذاران، پلیس یا ناظران ترافیک متعلق نیستند. ماهیت شان می تواند به وسیله مقیاس، شکل و اندازه شان؛ راه هایی که آنها یکی را به دیگری ربط می دهند؛ استفاده و فعالیت هایی را که شامل می شوند؛ و روش هایی که همه نوع ترافیک به کار گرفته می شود، تحت تأثیر قرار گیرد (ص ۱۴۹).</p>	<p>مکان عمومی</p>	<p>مدنی پور (۲۰۰۳): فضاهای عمومی و خصوصی شهر</p>
<p>شکل دادن به زندگی - اجتماعی دارای معنا و کارکرد های عمومی</p>	<p>من اصطلاح فضای عمومی (و مکان عمومی) را برای اشاره به آن بخش از محیط فیزیکی شهر به کار معنا و کارکردهای عمومی برده ام که همراه با ۱ است. با این وجود، اصطلاح عرصه عمومی و قلمرو عمومی، برای اشاره به مفهوم وسیع تر به کار می رود: کل محدوده مکان ها، مردم و فعالیت ها که ابعاد عمومی زندگی اجتماعی انسانی را شکل می دهند. فضای عمومی بخش جزئی از عرصه عمومی است (ص ۴).</p>	<p>فضای عمومی / مکان عمومی</p>	
<p>قابل دسترس همه شمول</p>	<p>با استفاده از معیارهای (دسترسی، نمایندگی و منافع) ۲، یک فضا اگر از سوی مقامات دولتی کنترل شود، به مردم به عنوان یک کل توجه کند، باز یا در دسترس برای آنها باشد، و همت اعضای اجتماع بتوانند از آن استفاده کنند یا به اشتراک عموم گذاشته شود، می تواند با عنوان فضای عمومی شناخته شود (ص ۱۱۲).</p>	<p>عرصه عمومی / قلمرو عمومی</p>	
<p>همه شمول تعاملات اجتماعی</p>	<p>قلمرو عمومی از آن دسته از مناطق و سکونتگاه های شهری تشکیل شده است که در آن افراد در باهم بودن، به طور مطلق تمایل دارند به لحاظ شخصی ناشناخته باشند، یا تنها، برای دیگری شناخته شده باشند. به عبارت دیگر، قلمرو عمومی از آن فضاهایی در یک شهر تشکیل شده است که توسط اشخاصی اشغال شده که با یکدیگر غریبه اند، یا آنهایی که یکدیگر را فقط در اصطلاح اشغال کننده یا دیگر طبقه های هویتی غیرشخصی می شناسند (ص ۹).</p>	<p>قلمرو عمومی</p>	<p>لافلند (۱۹۹۸): قلمرو عمومی: در جست و جوی مرزهای اجتماعی جوهری شهر</p>
<p>تنوع ارتباط قانونی میان عموم و فضا</p>	<p>اصطلاح فضای عمومی تنوع ارتباطات قانونی میان عموم و فضا را پوشش می دهد (ص ۸).</p>	<p>فضای عمومی</p>	
<p>فضای فعال آیینی و کارکردی پیوند یک اجتماع با هم فضای پاسخ گو دموکراتیک معنا دار بستر مشترک انجام فعالیت های کارکردی نمایش زندگی جمعی</p>	<p>ما فضای عمومی را همچون زمین مشترک می بینیم که مردم فعالیت های آیینی و کارکردی که زمین مشترک یک اجتماع را به هم پیوند می دهد، در آنجا انجام می دهند، خواه در روال عادی زندگی روزانه، یا در فستیوال های دوره ای باشد. سه ارزش اصلی وجود دارد که توسعه دیدگاه ما را هدایت می کند: ما معتقدیم فضای عمومی باید پاسخ گو، دموکراتیک و معنادار باشد (ص ۱۹). به عبارتی فضای عمومی به عنوان بستر مشترکی برای انجام فعالیت های کارکردی و مراسمی که پیوند دهنده اعضای جامعه است. چه روز گذران معمولی باشد و چه جشنوار های دوره ای، صفحه ای است که در آن نمایش زندگی جمعی در معرض دید قرار می گیرد.</p>	<p>فضای عمومی</p>	<p>کار و همکاران (۱۹۹۲): فضای عمومی</p>

نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

ادامه جدول (۱): تعاریف و مفاهیم مختلف از فضای عمومی

اندیشمندان و عنوان اثر	واژه	دیدگاه	ملاحظات اساسی دیدگاه
زوکین (۱۹۹۵) فرهنگ شهرها	فضای عمومی	فضاهای عمومی مهم اند، زیرا مکان هایی اند که در آن ها غریبه ها آزادانه در هم آمیخته می شوند. آنها همچنین پیوسته مرزها و نشانه های جامعه انسانی را هدف گفت وگو قرار می دهند. همانند سایت ۸ و بینش ۹، مکان جلسه و زمین صحت اجتماعی، فضاهای عمومی ما را برای تصور کردن و نمایش شهری برای ساختن یک ایدئولوژی از قدرت پذیرش آن برای مریبه ها، تحمل تفاوت ها، و فرصت هایی برای ورود به زندگی اجتماعی کامل، چه مدنی و چه تجاری توانمند می کنند (ص ۸).	- همه شمول - تعاملات اجتماعی - نمایش زندگی جمعی
	فضای عمومی / مکان عمومی	بسیاری از منتقدان اجتماعی شروع به نوشتن درباره فضاهای عمومی جدید شکل گرفته به وسیله (فضای مبادله ای) ارتباطات از راه دور و تکنولوژی کامپیوتری کرده اند؛ اما علاقه من در این کتاب به فضاهای عمومی است، به عنوان مکان هایی که به لحاظ فیزیکی وجود دارند، مراکز نمادین و جغرافیایی، نقاط تجمع، جایی که غریبه ها در هم آمیخته می شوند (ص ۴۵).	- تعاملات اجتماعی - حضور پذیری
فرهنگ عمومی	فضای عمومی	فضاهای عمومی در اصل مکان (سایت) فرهنگ عمومی اند؛ آنها پنجره ای به روح شهرند. علاوه بر این، از یک نظر، فضاهای عمومی ابزاری برای تنظیم چشم انداز زندگی اجتماعی در شهرند، چشم اندازی هم برای کسانی که در آنجا زندگی می کنند و هر روز با فضاهای عمومی شهر در تعامل اند، و هم برای توریست ها، رفت و آمدکنندگان و افراد ثروتمندی که برای فرار از آغوش نیازمند شهر، آزادند (ص ۲۵۹).	- مکان فرهنگی - تنظیم چشم انداز زندگی اجتماعی - حضور پذیری
فضای عمومی شهری	فضای عمومی	فضاهای عمومی برای کسانی که ذوب در هویت ملی اند به دقت تحت نظرند. ویژگی های مشخص فضاهای عمومی شهری هم جواری، تنوع و دسترسی پذیری نشانه های مناسبی برای هویت ملی می فرستد که می تواند در سال هایی که می آید چندفرهنگی تر و به لحاظ اجتماعی متنوع تر باشد (ص ۲۶۲).	- هویت مند - متنوع و قابل دسترس

۴-۲- قلمرو فضای عمومی

اگرچه امروزه نیز، حوزه قلمرو عمومی، هسته اصلی طراحی شهری و معماری متمایل به شهر می باشند. ولی باز هم ماهیت آنها ابهام آمیز است. اما به طور کلی، قلمرو فضاهای عمومی را میتوان به مناطقی که توسط مردم قابل دسترس و استفاده بوده، اطلاق نمود، که شامل موارد زیر میباشد:

۱) فضاهای عمومی خارجی: قطعاتی از زمین بین املاک خصوصی قرار دارند. در فضاهای شهری میدانهای شهری، خیابانها، شاهراهها، پارکها و پارکینگها و غیره و در مناطق روستایی ادامه خط ساحلی، جنگلها، دریاچه ها، رودخانه ها و غیره فضاهای عمومی خارجی میباشند.

۲) فضاهای عمومی داخلی: فضاهای عمومی داخلی شامل کتابخانه ها، موزه ها، تئاتر شهرها و غیره، تسهیلات رفت و آمد عمومی چون قطار، ایستگاههای اتوبوس، فرودگاهها و غیره را شامل میشود.

۳) فضاهای داخلی و خارجی نیمه عمومی: فضاهایی چون محوطه دانشگاهها زمینهای ورزش، رستورانها، سینماها و مراکز خرید، اگرچه از لحاظ قانونی خصوصی محسوب میشوند اما بخشی از قلمرو فضای عمومی را تشکیل میدهند [۱۵].

گل معتقد است که قلمروهای عمومی در شهر سه نقش عمده را ایفا می کنند: مکانی برای برقراری روابط اجتماعی، رفع نیازهای مادی

مانند خرید و محوری برای عبور و مرور، وی همچنین این موضوع را مطرح می کند که یک فضای عمومی موفق، فضایی است که افراد به دور از هرگونه الزام و اجبار در آن برای مدتی توقف کنند و در فعالیت های انتخابی و اجتماعی مانند گفتگو و یا حتی نشستن و تماشا کردن دیگران مشارکت جویند [۴].

۴-۳- مکان

واژه مکان، از دو واژه لاتین platea و واژه یونانی platia به معنای خیابان ریشه گرفته است. فرهنگ آکسفورد معانی زیادی در مقابل آن قرار می دهد، در "حالت اسمی"، مکان به یک موقعیت یا نقطه خاص باکیفیت ویژه اطلاق می شود که می تواند در یک محل عینی مانند شهر، خیابان و ساختمان، یا محل ذهنی مانند تاریخ، ریاضیات و خانه وجود داشته باشد. در "حالت فعلی" مهمترین معنای واژه مکان، رخ دادن است که ارتباط تنگاتنگ آن را با بودن و وجود داشتن، نشان میدهد. در "معنای کاربردی"، مکان، جایی است که به واسطه اشغال انسان معنا یافته است، در این حالت مکان مفهومی فرهنگی برای توضیح کیفیت رابطه انسان با محیط است [۸].

همچنین در فرهنگ لغت انگلیسی وبستر، علاوه بر مفهوم جغرافیایی آن به نحوه و قرارگیری افراد در جامعه در مکان های خاص اشاره می شود [۱۲].

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

است که به واسطه اجزاء منظم فضای معماری به وجود می آید. اما اگر فضای معماری گستره ای عام و انتزاعی است، در مقابل مکان به بخشی از فضا که به واسطه ارزشهای انسانی بار معنایی خاصی می یابد اطلاق می شود. براساس مطالعات جان پانتر، دیوید کانتر و توماس نیت، چهار شاخصه ساختاری مکان عبارت است از مفاهیم، فعالیت ها، مناسبات اجتماعی و ویژگی های کالبدی [۸].

قلمرو کالبدی است که دیالکتیک درون بودگی و بیرون بودگی را می سازد و جزئی از هویت فردی ناشی از هویت مکان می شود که به احساس بودن در موطن یا درون بودگی می انجامد. در چنین شرایطی بین شخص و مکان فاصله ای نیست و شخص جزئی از مکان است. برای او «حس مکان» شامل توپوگرافی، ظاهر، کارکرد اقتصادی، فعالیت های اجتماعی و معنای مستخرج از رویدادهای گذشته و موقعیت کنونی مکان است. او سه مرحله را برای شکل گیری «حس مکان» لازم می داند: آشنایی سطحی با مکان (حضور آگاهانه در مکان و انجام فعالیت ها بدون توجه به مکان)، آشنایی متوسط با مکان (توجه نا خودآگاهانه به صورت رفتار فرهنگی و جمعی که در آن فرد به مشارکت های اجتماعی و توجه به سمبل های مکانی می پردازد) و آشنایی عمیق با مکان با حضور و تجربه ناخودآگاه مکان و در نهایت یکی شدن با مکان [۱۱].

آنچه از تعاریف حس مکان مشخص است، حس مکان در طول زمان و با توجه به درک افراد، میزان حضور و مشارکت آنان در مکان متفاوت است. به عبارتی حس مکان دارای مراتب و شدت های مختلف، متناسب با هر انسان و به صورت فردی می باشد. برای افزایش حس مکان و در نهایت ایجاد هویت مکان، دانستن عوامل تاثیرگذار در سطوح مختلف حس مکان بسیار ضروری می باشد. معیارهای مربوط به سنجش و ایجاد حس مکان و هویت مکان از دیدگاه صاحب نظران در جدول ۲ آورده شده است.

مکانها محلی هستند که در آن عناصر با معنا وجود دارد. ساختن آنها سخت است زیرا به مرور زمان و به وسیله تاریخ، خاطرات و اسطورهها تولید می شوند [۱۶].

در دیدگاه علمی و تجربی، مکان مفهومی مجرد و به معنای جایی یا قسمتی از یک فضا است که از طریق عناصری که در آن قرار دارند هویت خاصی می یابد. به طور کلی مکان به دو صورت طبیعی و مصنوع وجود دارد که مکان مصنوع به معنای مکان انسان ساختی

۴-۴-۴ حس مکان

«حس مکان» مهم ترین مفاهیم مرتبط با مکان است (گلکار، ۱۳۹۰) که منجر به خلق محیط های با کیفیت می شود [۱۷].

«حس مکان» مفهوم جدیدی در علوم طراحی و طراحی شهری است و هنوز تعریف و توافق واحدی برای آن وجود ندارد. در عمل دو دیدگاه عمده نسبت به مفهوم «حس مکان» وجود دارد. دیدگاه فلسفی که متکی بر رویکرد پدیدارشناسی است و دیدگاه دیگر مبتنی بر رابطه تعاملی فرد با محیط و در حیطه روان شناسی محیطی است [۱۸]. نظریه پردازانی چون کریستیان نوربرگ شولتز، بی فو، توان، ادوارد رلف، کریستوفر الکساندر و دیوید سیمون حس مکان را بر پایه ماهیت مکان، مدت و عمق تجربیات در مکان تعریف کرده اند حس مکان به معنای برقراری ارتباط با مکان به واسطه درک نمادها، معانی در جریان فعالیت های روزمره اتفاق می افتد که متأثر از ارزش های فردی و جمعی گذر زمان عمیق شده و گسترش می یابد. «حس مکان» به زعم نوربرگ شولتز متأثر از ویژگی های کالبدی است که امکان سکنی گزیدن و سلامت ذهنی و روانی ساکنان را تأمین مینماید. او مکان را کلیتی شامل اشیاء و عناصر کالبدی ساخته شده و ماهیت یا روح مکان می داند و با الهام از هایدگر حس جهت یابی و شناسایی را از مهم ترین مؤلفه های تشکیل دهنده «حس مکان» معرفی می کند. در این میان معنای محیط کالبدی نیز عامل هویت بخش و تعلق افراد به مکان است که در ارتباط با دیگران پدید می آید. رلف، اهمیت مکان را در قدرت نظم دهی و تأکید بر نیل به مقاصد، تجارب و رفتارهای فضایی انسان در مکان می داند. مکان به اعتقاد او دارای سه بعد ویژگی های کالبدی، فعالیت و معنا است که در تلفیق فضا با خاطره و رویدادها ساخته می شود، «حس مکان» مفهوم ادراکی از مکان در بستر زمانی و کشف معنا در تعامل انسان و مکان با گذشت زمان است که عمدتاً به صورت ناخودآگاهانه شکل می گیرد و به ادراکات در لایه های خاموش تجربه افراد دلالت دارد. این حس که از آن به تعلق تعبیر می شود، حسی است توأم با عاطفه نسبت به مکان، در این حالت حس ریشه دار بودن در مکان تجربه می شود که بر پایه لایه های مختلف اجتماعی- فرهنگی شکل گرفته است. این حس به نوعی تجربه و ادراک مکانی در

نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

جدول (۲): معیارهای مربوط به سنجش و ایجاد حس مکان و هویت مکان از دیدگاه صاحب نظران [۱۰].

معیارهای مطرح شده مربوط به سنجش و ایجاد حس مکان و هویت مکان	اندیشمندان	
تجربه، نگاه انسان، ذهن و نیت ناظر و فرهنگ	یان نایرن (۱۹۶۵)	
ارز شهای فردی و جمعی، انتظارات اولیه، تجربیات، نیت و مقاصد انسان، روح مکان، زمان، تعاملات اجتماعی، فعالیتها و تعاملات بین انسان-مکان و انسان-انسان، تحریک کننده (محرک بینایی، شنوایی، بویایی، حرکت، لامسه، حافظه، تصور و پیش بینی)	ادوارد رلف (۱۹۸۱)	
رویدادها و حوادث، مصالح، شکل ها، رنگ ها و بافت ها	نوربرگ شولتز (۱۹۸۱)	
قابل شناسایی، به یاد ماندنی و نمایان بودن	کوبین لینچ (۱۹۸۱)	
اندازه مکان، درجه محصوریت، تضاد، مقیاس، تناسب، مقیاس انسانی، فاصله، بافت، رنگ، بو، صدا و تنوع بصری	فریتز استیل (۱۹۸۱)	
مناظر شهری، چشم انداز، نفوذپذیری، شکل ساخت و مبلمان شهری	پانتر (۱۹۹۱)	
کاربر بها، میزان تردد پیاده، میزان تردد سواره، الگوهای رفتاری، محیط مصنوع و خوانایی		فعالیتی
مناسبات فرهنگی، عملکردهای ادراکی و ارزیابی کیفی		معنایی
تجربه افراد، نگرش ها، رفتار افراد و مشارکت	شامای (۱۹۹۱)	
ساختارهای معنایی، نگرش ها، جهان بینی ها، ویژگی های فردی و پیوندهای افراد با مکان	یان زو (۱۹۹۵)	
سرزندگی و تنوع	مونتگومری (۱۹۹۸)	
مفاهیم نمادین و عاطفی	استفانوویچ (۱۹۹۸)	
نوع رابطه با مکان (زندگینامه ای، معنوی، ایدئولوژیک، داستانی، مطلوب و وابسته)	جنیفر کراس (۲۰۰۱)	
کیفیت مکان، پایداری مکان و قابل اعتماد بودن	سیر کوس (۲۰۰۲)	
زمینه و بستر، وجود خدمات و تسهیلات، موقعیت قرارگیری مکان در زمینه شهری، نحوه ارتباط مکان با پیرامون	پونتو (۲۰۰۲)	
موقعیت، منظر، درهم تنیدگی فردی، شخصیت کالبدی، مالکیت، اصالت، ساکنین، وسایل رفاهی، طبیعت و فضاهای خصوصی و جمعی	سالواسن (۲۰۰۲)	
روابط بین افراد با مکان و افراد با افراد، مقیاس و عوامل فیزیکی	پرتی (۲۰۰۳)	
مدیریت و برنامه ریزی، زمان	کرمونا (۲۰۰۷)	

۴-۵- مکان سازی

نیازها و خواسته های انسانی و در برگیرنده فعالیت های اجتماعی در جوامع محلی است [۳]. به طور کلی درباره خلق یک فضای عمومی موفق که بتواند پذیرای افراد و گروههای مختلف باشد، دیدگاههای مختلفی وجود دارد از جمله می توان به دیدگاههای

مکان سازی در دهه های اخیر و به ویژه از اوایل دهه ۹۰ میلادی به بعد، به عنوان رهیافتی جدید در طراحی شهری مطرح شد که بیشتر به دنبال ارتقای نقش مکان های عمومی پایدار با هویت خاص، مطابق با

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

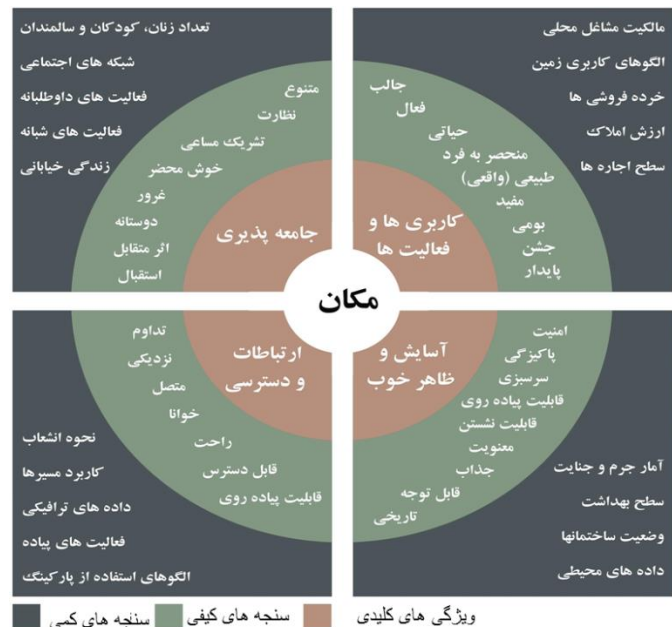
تصور کنید مرکز دایره دیگرام، همان محلی باشد که شما برای مطالعه در نظر گرفته اید. شما می‌توانید آن مکان را براساس ۴ ویژگی اصلی نوشته شده در حلقه نارنجی ارزیابی کنید. در حلقه سبز جنبه های کیفی، برای قضاوت آن مکان قرار دارند، محدوده آبی رنگ جنبه های کمی را نشان می‌دهد که آنها را بوسیله آمار یا تحقیق می‌توان اندازه گیری کرد [۲۰].

در جدول (۲) دسته بندی نظرات اندیشمندان در قالب مؤلفه های مطرح شده در رویکرد مکان سازی آورده شده است.

جیکوبز^۲، گل^۳، آلن جاکوبس^۴، کوپر مارکوس^۵، دونالد اپیلارد و دیدگاههای PPS، ۲۰۱۰ اشاره کرد. البته در مجموع، دیدگاه های فوق در یک نظر اجمالی عواملی چون اختلاط کاربری، سرزندگی، زیبایی بصری و نگهداری و مراقبت از فضا را به طور خاص، و عوامل دیگری چون، راحتی کالبدی، امکان نشستن و توقف کردن، دسترسی مناسب و امنیت، تناسب و خوانایی، تنوع و همگانی بودن فضا را از مهم ترین عوامل تأثیرگذار بر حضورپذیری و تعاملات اجتماعی دانسته اند [۲].

PPS سازمانی در کشور امریکاست که به بررسی و ارزیابی هزاران فضای عمومی در شهرهای مختلف جهان پرداخته و تجارب حاصل از این بررسی ها را در قالب رویکرد آفرینش مکان ارائه کرده است. این سازمان معتقد است که نیاز امروز ما، طراحی شهرها و فضاهایی از شهر است که بتواند به خوبی کار کند، برای استفاده کنندگان فضا و مردم مطلوب باشد و اثرات محیطی مثبت و غیر مخربی را به همراه داشته باشد. این موسسه در سال ۱۹۷۵ برای گسترش کار ویلیام وایت تاسیس شده است این موسسه تاکنون بیش از ۳۰۰۰ پروژه را در بیش از ۴۳ کشور اجرا نموده و بیش از ۹۰۰ عضو دارد [۲۰].

PPS در ارزیابی هزاران مورد فضای عمومی در شهرهای سراسر دنیا، به این نتیجه رسیده است که مکان های موفق در ۴ کیفیت اساسی مشترکند که معیارهای سنجش کیفیت مکان در تصویر زیر آورده شده است:

تصویر (۱): معیارهای سنجش کیفیت مکان [۲۰].

نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

جدول (۳): دسته بندی نظرات اندیشمندان در قالب مؤلفه های مطرح شده در رویکرد مکان سازی

ملاحظات اساسی دیدگاه	اصول مکان سازی	اندیشمندان
اولویت نظم فعالیت ها بر نظم بصری، کاربری مختلط، تنوع و غنای فعالیتها، ساعات فعالیت مغازه ها، پیش بینی الگوهای از مالکیتهای مختلط،	کاربری و فعالیتها	جین جیکوبز (۱۹۶۱)
نفوذپذیری (قابل دسترس بودن)، توجه به عنصر خیابان	ارتباطات و دسترسی	
امکان اختلاط اجتماعی، غنای فعالیتها، فضاهای انعطاف پذیر، امکان نظارت و مراقبت	جامعه پذیری	
لزوم ابتکار و نوآوری در معماری	آسایش و ظاهر خوب	
تنوع کاربری، تنوع در ساعات فعالیت،	کاربری و فعالیتها	کوبن لینیچ (۲۰۰۳)
دسترسی، تنوع در امکان انتخاب وسیله سفر خصوصا مسیرهای گسترده عابر پیاده، خوانایی شهر	ارتباطات و دسترسی	
سرزندگی (اجتماعی)، عدالت، کنترل و نظارت، حضور مردم به عنوان یک چاذبه شهری	جامعه پذیری	
تناسب، معنی، پیچیدگی و ابهام در فضاهای شهری، ایجاد خاطره های ذهنی، کارایی	آسایش و ظاهر خوب	
دسترسی به فرصت ها،	کاربری و فعالیتها	آلن جیکوبز، اپلارد کوپر مارکوس ویان گل (۱۹۹۶)
	ارتباطات و دسترسی	
سرزندگی، هویت و کنترل، محیطی برای همه، زندگی اجتماعی و همگانی، دسترسی به فرصتها، امکان خیال پردازی و لذت بخشی خوداتکایی شهری، اصالت و معنی، تناسب، خوانایی، امکان نشستن و توقف کردن	جامعه پذیری	
	آسایش و ظاهر خوب	
تنوع (فعالیت ها)، انعطاف پذیری	کاربری و فعالیتها	یان بنتلی و همکاران (۱۹۴۵)
نفوذپذیری (فیزیکی)، خوانایی	ارتباطات و دسترسی	
نفوذپذیری (بصری)، ، انعطاف پذیری، امکان شخصی سازی (رنگ تعلق)	جامعه پذیری	
تنوع (فرم ها)، کارایی از نظر مصرف انرژی، به حداقل رساندن آلودگی ها، پشتیبانی از اکوسیستم ها، سازگاری بصری، غنای حسی،	آسایش و ظاهر خوب	
مشخصات نظام اقتصادی حا کم	کاربری و فعالیتها	کاپلان (۱۹۸۲)
	ارتباطات و دسترسی	
مشخصات کالبدی و عملکردی فضای عمومی	جامعه پذیری	
ویژگی های جغرافیایی، توپوگرافیکی و شرایط آب وهوایی	آسایش و ظاهر خوب	
استفاده از کاربری مختلط؛	کاربری و فعالیتها	فرانسیس تیبالدز (۲۰۰۱)
قابلیت دسترسی برای همگان؛ ایجاد تمایز و خوانایی؛	ارتباطات و دسترسی	
مقیاس انسانی، نوزایی عرصه عمومی، ماندگاری؛ کنترل تغییرات	جامعه پذیری	
درس گرفتن از گذشته ها و احترام به بافت موجود، تأمین آسایش پیاده ها؛	آسایش و ظاهر خوب	

نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

جدول (۳): دسته بندی نظرات اندیشمندان در قالب مؤلفه های مطرح شده در مکان سازی

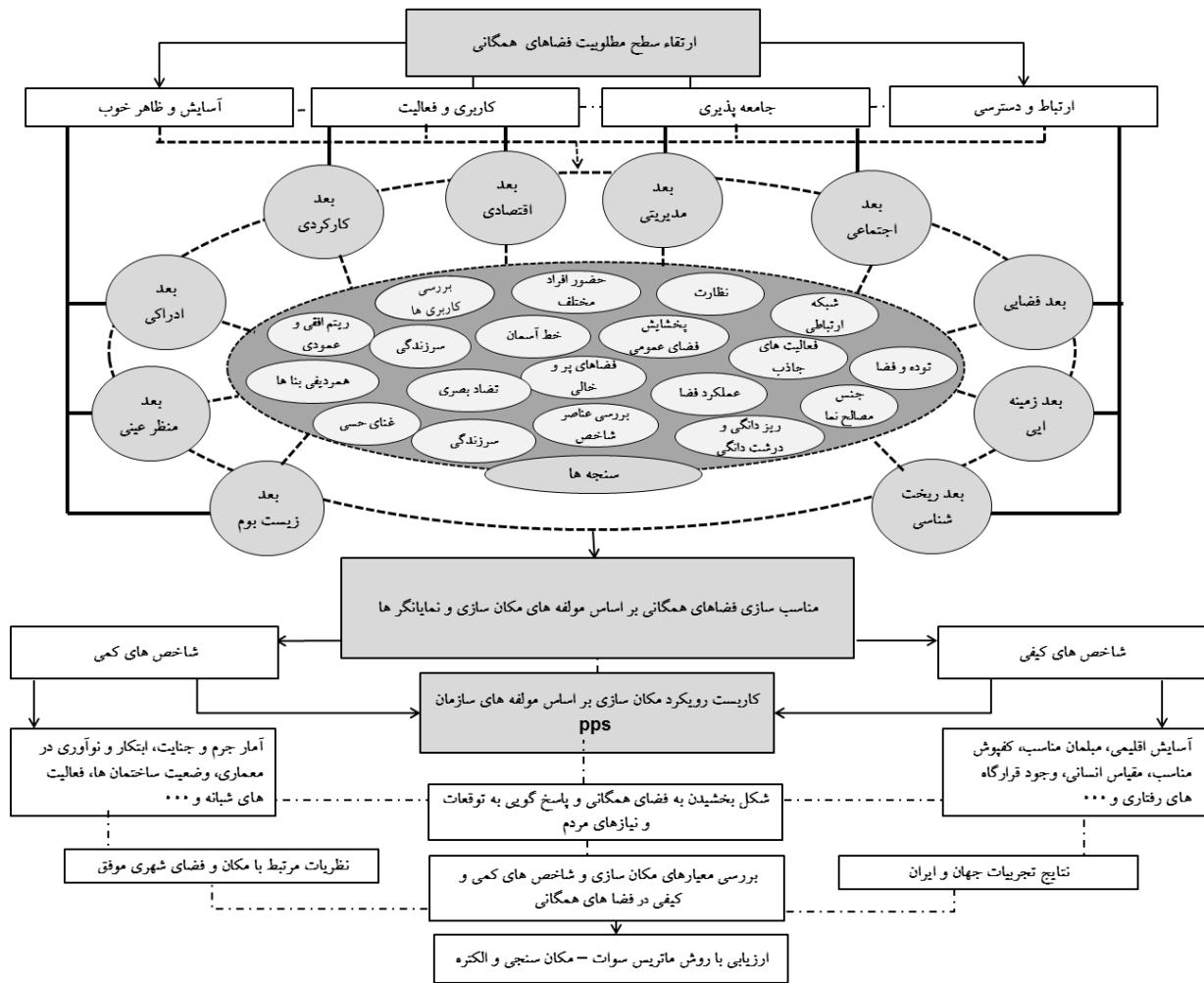
اندیشمندان	اصول مکان سازی	ملاحظات اساسی دیدگاه
ویلیام وایت (۱۹۷۵)	کاربری و فعالیتها	استفاده از فضا در زمان غیر اوج
	ارتباطات و دسترسی	نفوذپذیری فیزیکی و بصری، عدم حصارکشی حول فضا نسبت به خیابان
	جامعه پذیری	نفوذپذیری بصری، حضور بیشتر زنان و زوج ها، خیابان بخشی از فضای اجتماعی
باری شرم (۱۹۹۸)	آسایش و ظاهر خوب	مکان هایی برای نشستن
	کاربری و فعالیتها	امکان انتخاب، انعطاف پذیری، در دسترس بودن غذا و نوشیدنی با بهترین کیفیت
	ارتباطات و دسترسی	امکان انتخاب
	جامعه پذیری	نشاط شهری و خیابانی و انس با محیط، دیدارهای رسمی و غیررسمی
مونتگومری (۲۰۱۵)	آسایش و ظاهر خوب	طبیعی بودن جلوه فضای طراحی شده، اشکال طراحی جالب و با انگیزه، مکان های شهری پرابهام و تعجب برانگیز، مکان های راحت و متنوعی برای نشستن و انتظار، تعلقات فرهنگی و تاریخی
	کاربری و فعالیتها	ترکیب و تنوع کاربری ها، قابلیت انطباق
	ارتباطات و دسترسی	بلوک های شهری نفوذپذیر، تحرک و جابه جایی، بافت شهری ظریف
	جامعه پذیری	تراکم های بالنسبه زیاد جمعیت، خیابانها و روابط اجتماعی
ماتیو کرومونا (۲۰۱۲)	آسایش و ظاهر خوب	مقیاس انسانی، قلمروهای عمومی، فضای سبز- آبنماها، نشانه های شهری، لذت بصری توجه به جزئیات اجرایی، شیوه معماری
	کاربری و فعالیتها	عملکرد خوب همیشگی، مقاوم (تاب آور)، سرزنده و ماندگار
	ارتباطات و دسترسی	خوانایی، قابل دسترس، راحت
	جامعه پذیری	فراگیر، سرزنده و ماندگار
پامیر (۲۰۰۴)	آسایش و ظاهر خوب	ایمنی و امنیت، پاکیزگی، جذاب، راحت
	کاربری و فعالیتها	
	ارتباطات و دسترسی	الگوی ساده و روشن، ساختار خوانا، قابلیت دسترسی، تداوم و پیوستگی، سهولت استفاده
PPS (۲۰۱۵)	جامعه پذیری	
	آسایش و ظاهر خوب	وجود آوردن هویتی برجسته، لایه های متعددی از جزئیات، توجه به فرهنگ و ساختمانهای تاریخی، استفاده از داشته های طبیعی، ایجاد تنوع و جذابیت، آرامش جسمی و روانی
	کاربری و فعالیتها	جالب، فعال، حیاتی، منحصر به فرد، طبیعی (واقعی)، مفید، بومی، پایدار
	ارتباطات و دسترسی	تداوم، نزدیکی، متصل، خوانا، راحت، قابل دسترس، قابلیت پیاده روی
آسایش و ظاهر خوب	جامعه پذیری	متنوع، نظارت، تشریک مساعی، خوش محضر، دوستانه، اثر متقابل، استقبال
	آسایش و ظاهر خوب	امنیت، پاکیزگی، سرسبزی، قابلیت پیاده روی، قابلیت نشستن، معنویت، جذاب، قابل توجه، تاریخی

نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

سعی شده است در این پژوهش نموداری برای ارتقا سطح مطلوبیت فضای همگانی پیشنهاد شود که با کاربست آن در طراحی های شهری به خلق مکان‌هایی موفق دست یافت.

همانطور که می دانیم چارچوب نظری تحقیق در واقع یک منبع هدایت کننده است که محقق تا پایان تحقیق در قالب آن حرکت می کند. چارچوب نظری تحقیق باید بتواند رابطه منسجم و معنی داری میان مفاهیم برقرار نماید تا بدان وسیله محقق را راهنمایی کند لذا

تصویر (۲): چارچوب نظری تحقیق

راهنمایی برای خلق مکان‌هایی موفق و سرزنده خواهد بود جدول (۴) معیارها و شاخص‌ها در قالب چهار کیفیت اساسی رویکرد مکان سازی نشان داده شده است:

براساس چهار مولفه اساسی رویکرد مکان سازی و انطباق نظرات اندیشمندان با آن در (جدول ۴-۱)، معیارها و شاخص‌هایی برای سنجش و خلق یک فضای شهری موفق استخراج شده است، که مرجع مفید و کارآمدی برای ارزیابی فضاهای شهری و مهمتر از آن،

نخستین کنفرانس ملی به سوی شهرسازی و معماری دانش بنیان

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

جدول (۴): معیارها و شاخص‌های کمی و کیفی در قالب چهار مولفه اساسی مدل مکان سازی

مؤلفه	معیار	شاخص		
		شاخص کیفی	شاخص کمی	
آسایش و ظاهر خوب	جذابیت	ایجاد تنابین، کاربرد هنر، وجود پیچیدگی و ابهام	ابتکار و نوآوری در معماری، وضعیت ساختمان ها	
	تناسب	سازگاری عملکرد، فضا، معنا، زمان		
	پاکیزگی	مدیریت و نگهداری فضا،	مصالح مقاوم در برابر فرسایش،	
	قابلیت پیاد روی و نشستن	آسایش اقلیمی، مبلمان مناسب، کفپوش مناسب، مقیاس انسانی، وجود قرارگاه های رفتاری	فعالیت های پیاده	
	سرسبزی	فضای سبز- آبناها	سطح بهداشت	
	اصالت و معنی	امکان ایجاد خاطره های ذهنی، احساس تعلق، توجه به ظرافت و ریزه کاری در محرکهای حسی، به گوش رسیدن آوای گذشته		
	امنیت	، روشنایی، ساختار پیاده رو، عبور و مرور، چشمان خیابان	آمار جرم و جنایت	
	کارایی	پشتیبانی از اکوسیستم ها، احترام به بافت موجود	به حداقل رساندن آلودگی ها،	
	ارتباطات و دسترسی	نفوذپذیری (قابل دسترس بودن)	، بافت شهری ظریف، تعداد زیاد کنج ها	بلوک هایی با طول کم
		تنوع در امکان انتخاب	وجود تنوع در وسایل نقلیه، تنوع در نوع سفر،	الگوی استفاده از پارکینگ
خوانایی		ساختار ساده و روشن، استفاده از نشانه ها، امکانات اطلاع رسانی	سلسله مراتب دسترسی،	
تداوم و پیوستگی		حفظ تسلسل حرکتها، پیوستگی لبه ها		
قابلیت پیاده روی		سهولت در حرکت،	وجود مسیرهای مناسب پیاده،	
جامعه پذیری	نشاط شهری و خیابانی	، زندگی خیابانی، دادوستد اجتماعی و اقتصادی	تراکم نسبتا بالای جمعیت	
	امکان نظارت و مراقبت	امکان نشستن، امکان نظاره مردم،	فعالیت های شبانه	
	امکان خیال پردازی و لذت بخشی	امکان شخصی سازی، کاربرد هنر		
	محیطی برای همه (فراگیر)	امکان مشارکت، ، هنر جمعی، فضاهای شهری پذیرنده	دسترسی به امکانات	
کاربری و فعالیتهای	گوناگونی	تنوع و غنای فعالیتهای، تنوع در مالکیتها،	ساعات فعالیت مغازه ها	
	انعطاف پذیری	اختلاط کاربریها، چند منظوره بودن فضاها		
	سازگاری	سازگاری فعالیت با فرم فضا،	سازش کاربریها بایکدیگر،	
	ماندگاری (پایداری)	مکانی که می تواند به راحتی تغییر کند		
	بومی	سنت های محلی و رویدادها، احترام به گذشته و بافت موجود	قابلیت دسترسی به کاربریهای فرهنگی و تاریخی	

۵- نتیجه گیری:

فعالیت ها گذاشته است اصول ساختار سازمان دهنده، هویت برجسته، تنوع و جذابیت، تداوم بصری و عملکردی، راحتی و سهولت استفاده، آسایش و کیفیت بالا در مکانسازی مطرح می باشد با بررسی های انجام شده در مبانی نظری پژوهش متوجه خواهیم شد که انسان نیاز عمیقی به ایجاد ارتباط ذهنی با مکان های معنا دار دارد، اگر به نیازهای او پاسخ داده شود وضعیت محیطی انسان نیز بهبود چشم گیری خواهد داشت.

دیدگاه نظریه پردازان در خصوص مکان و فضاهای عمومی نشان می دهد، مکان قسمتی از فضا است، که عناصر در آن قرار دارند، و از دید پدیدار شناسی دارای فرم و عملکرد می باشند و در ذهن خاطراتی را ایجاد می کند. مهمترین مفهوم مرتبط با مکان، حس مکان می باشد، نظریه پردازان زیادی به آن اشاره کرده اند و آنرا بر پایه ماهیت مکان، مدت و عمق تجربیات در مکان تعریف کرده اند. و همچنین از دیگر رهیافت های جدید مطرح در طراحی شهری، مکانسازی می باشد، که در آن، شرایط رفتاری استفاده کنندگان از فضا تاثیر بسیاری بر تنوع

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

مراجع

- [۱۲] ملکی، محمد رضا، سپیده پارسا، بهزاد وثیق و ابراهیم مرادی، " بررسی حس تعلق به مکان با توجه به تفاوت های جنسیتی (مطالعه موردی: شهر ایلام)"، نشریه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۸: ۱۰۸-۹۹، ۱۳۹۲.
- [۱۳] Ali Madanipour, *Urban Design and Public Space*, Newcastle University Elsevier Ltd. All rights reserved, ۲۰۱۵.
- [۱۴] Karina Pradinie, Ardy Maulidy Navastara, KD Erli Marthaa. "Who's own the public space? the adaptation of limited space in Arabic Kampong", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* ۲۲۷: ۶۹۳-۶۹۸, ۲۰۱۶.
- [۱۵] Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S, *Public Places Urban Spaces; The Dimensions of Urban Design*, Amsterdam: Architectural Press, ۲۰۱۲
- [۱۶] Rotenberg, R. *Space, place, site and locality: the study of landscape in cultural anthropology*. In *Exploring the boundaries of landscape architecture*, Edited by Bell, S., Herlin, I. & Stiles, R. Routled, ۲۰۱۲.
- [۱۷] Zetter, R and Boano, C 'Space and place after natural disasters and forced displacement', Chapter ۷ in *Rebuilding after disasters: from emergency to sustainability*, eds. Lizarralde G, Davidson C and Johnson C, London, Taylor and Francis, ۲۰۱۰.
- [۱۸] Devine-Wright, P., Heath, Y, *Disruption to place attachment and the protection of restorative environments: a wind energy case study*. *Journal of Environmental Psychology*, ۳۰, ۲۰۱۰.
- [۱۹] Sannella, M. J., *Constraint Satisfaction and Debugging for Interactive User Interfaces*, Ph.D. Thesis, University of Washington, Seattle, WA, ۱۹۹۴.
- [۲۰] - www.PPS.org
- [۱] اشرفی، یوسف، احمد پوراحمد، محمدتقی رهنمایی و مجتبی رفیعیان، "مفهوم سازی و گونه شناسی فضای عمومی شهری معاصر"، پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری، دوره دوم شماره ۴: ۴۶۴-۴۳۵، ۱۳۹۳.
- [۲] بهزاد فر، مصطفی و ارسلان طهماسبی، "شناسایی و ارزیابی مؤلفه های تأثیرگذار بر تعاملات اجتماعی تحکیم و توسعه روابط شهروندی در خیابانهای شهری: نمونه مورد مطالعه سندنجد"، نشریه علمی و پژوهشی باغ نظر، سال ۱۰ شماره ۲۵: ۲۵-۱۷، ۱۳۹۲.
- [۳] بنکدار، احمد و فریبا قرائی، "تغییر پارادیم ها در اصول طراحی شهری: از مؤلفه های کالبدی و اجتماعی وادراکی به رهیافت مکانسازی"، نشریه نامه معماری و شهرسازی، شماره ۶: ۷۰-۵۱، ۱۳۹۰.
- [۴] بروجنی، سمرحقیقی، سید عباس یزدانفر و مصطفی بهزادفر، "فراحیای فضاهای شهری با استفاده از کاف ههای فضای باز نمونه موردی خیابان چهارباغ اصفهان"، نشریه هنر های زیبا، دوره ۲۰ شماره ۳: ۴۲-۳۱، ۱۳۹۴.
- [۵] خاکی، غلامرضا، "روش تحقیق با رویکرد پایان نامه نویسی"، تهران: انتشارات فوژان، ۱۳۹۱.
- [۶] رلف، ادوارد. ۱۹۷۶، "مکان و بی مکانی" ترجمه محمدرضا نقصان محمدی، کاظم مندگاری و زهیر متکی. تهران: انتشارات آرمانشهر، ۱۳۸۹.
- [۷] رشید پور، نازیلا و نوید سعید رضوانی، "مقایسه تطبیقی عوامل مؤثر بر موفقیت فضاهای عمومی (خیابان و پارک) در ذهن و رفتار شهروندان آنکارا و تهران با تأکید بر نقش نظام برنامه ریزی فضای عمومی در شهرهای مذکور"، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهری، شماره ۱۴: ۱۸-۱۳، ۱۳۹۴.
- [۸] فلاحت، محمدصادق و صمد شهیدی، "نقش مفهوم توده - فضا در تبیین مکان"، نشریه باغ نظر، شماره ۳۵: ۳۸-۲۸، ۱۳۹۴.
- [۹] کاشانی جو، خشایار، "بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری"، نشریه هویت شهر، سال چهارم، شماره ۶: ۹۵-۱۰۶، ۱۳۸۹.
- [۱۰] کاشی، حسین و ناصر بنیادی، "تبیین مدل هویت مکان-حس مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن نمونه موردی: پیاده راه شهر ری"، نشریه هنرهای زیبا، دوره ۱۸ شماره ۳: ۵۲-۴۳، ۱۳۹۲.
- [۱۱] لک، آزاده و اشکان غلام پور، "درک معنای حس مکان در بازسازی مسکونی بم نمونه موردی: مجموعه مسکونی نرگس"، نشریه علمی و پژوهشی مسکن و محیط، شماره ۱۴۹: ۵۰-۳۷، ۱۳۹۳.

زیر نویس ها

Pasaogullari & Doratl^۱
Jacobs^۲
Gehl^۳
Alen Jacobs^۴
Cooper Marcus^۵